

Kitap Eleştirisi

Güney'in İsyanı:

Radikal İşçi Sınıfı Hareketleri Üzerine Bir İnceleme

Bülent BULDUK*

Giriş

Immanuel Ness *Güney'in İsyanı* adlı eserinde günümüz emek hareketlerine dair uluslararası ve karşılaştırmalı analizler eşliğinde önemli verileri gözler önüne seriyor. Eserin temel önermelerinden biri 21. yüzyılın başı itibarıyla işçi sınıfının coğrafi olarak konumunun değiştiği tezidir. Ness eserinde işçi sınıfının küresel alanda varlığının ve yoğunluğunun, dünya nüfusunun büyük bir bölümüne ev sahipliği yapan Güney Yarıküre'ye kaydığını belirtiyor. Ayrıca eserinde işçi sınıfının yapısındaki değişimi ele alırken, 1980'lerden günümüze ticaret serbestisinin, neoliberal kapitalizmin ve küresel emperyalizmin genişlemesini de yakından inceliyor. Ness, Güney'in isyanı olarak nitelendirdiği yeni küresel işçi sınıfının durumunu üç ülke üzerinden veri alarak değerlendiriyor: Hindistan, Çin ve Güney Afrika. Bu üç ülke özneline son yıllarda gelişen neoliberal politikalar ve sınıf oluşumu, Ness'in ortaya çıkardığı tahlillerde örnek veriler olarak karşımıza çıkıyor. Özellikle son dönemki grev dalgaları ve yoğun işçi eylemleri bu üç ülkenin sınıf mücadelesi alanında ortak özelliğini oluşturmaktadır. Post-endüstriyel ekonomik modellerin gelişimi ile neoliberal yeni birikim rejiminin temel alanları eserde yer alan üç ülkenin yeni ekonomik modellerinin ortak yönlerine işaret etmektedir.

Yeni Uluslararası İşçi Sınıfı

Kırk yılı aşkın bir süredir Güney Yarıküre'de yaşanan hızlı sanayileşmenin bir neticesi olarak, bugün Güney Yarıküre ülkelerinde baskıya dayalı emek politikaları hakim durumdadır. Güvencesiz ve kural dışı çalıştırma, taşeronlaştırmaya bağlı yoğun emek sömürüsü ve düşük ücretler Güney Yarıküre ülkelerindeki çalışma koşullarını oluşturmaktadır. Bu durumun kendisine bağlı olarak Çin, Hindistan ve Güney Afrika'daki stratejik sanayi kollarında 2014 baharında büyük grev dalgaları ve işçi eylemlilikleri gerçekleşmiştir. Birçok sanayi kolunda, işçile-

---

* Sendika Uzmanı

rin ücretler ve çalışma koşulları için yaptığı protestolar, devletlerin silahlı müdahalesi ve şiddetiyle bastırılmıştır.

Ness eserinde ayrıca yeni küresel işçi sınıfı yoğunluğunun temel dinamiklerinden olan göçmen işçiliğine dikkat çekmektedir. Sermaye kendisi için gerekli olan düşük ücretli emeğe sahip olabilmek için, sürekli olarak taşeron firmalarda göçmen işçileri istihdam etmektedir. Ve 2000'li yıllarda dünya gündemini sarsan emek isyanlarında, küresel işçi sınıfının büyük bir bölümünü oluşturan göçmen işçiler aktif olarak yer almıştır.

Ness Güney Yarıküre' de son yıllarda artan işçi sınıfı nüfusuna dikkat çekmektedir. 1980 ile 2007 yılları arasında Kuzey Yarıküre'de endüstriyel üretim azalırken, Güney'deki üretim artmış ve işçi nüfusu 1,9 milyardan 3,1 milyara ulaşmıştır. Ness kitabında kapitalizmin tarihinde hiçbir zaman çalışan insan sayısının bu düzeyde olmadığını vurgular. Ayrıca Ness Güney'in yeni sanayi proletaryasının gün geçtikçe daha yoksullaştığını vurgularken, küresel alandaki büyük yabancı şirketlerin grev ve sendikal hakkı sınırlandırılmış bu yeni sanayi proletaryası üzerinden yükseldiğine dikkat çekmektedir.

Ness sermayenin kendi üretim krizini aşabilmek adına kitlesel üretimi coğrafi olarak yeni bölgelere kaydırma gayretinden hiçbir zaman vazgeçmediğini belirtirken, bu durumun sermaye adına yeni krizleri de beraberinde getirdiğini vurgular. Kitlesel üretimin taşındığı yeni bölgelerde en nihayetinde militan işçi hareketlerinin ortaya çıkıp, yüksek ücret ve güvenceli çalışma talebiyle sermayeye meydan okumasıyla sermayenin krizi tekrar gün yüzüne çıkmaktadır.

Ness, dünyanın en çok sömürülen ve baskı altına alınmış işçilerin varlığının ve mücadelelerinin şu an küresel ölçekte Güney Yarıküre'ye kaydığı düşüncesidir. Ness Güney Yarıküre'deki yeni işçi sınıfını üçüncü Dünya'da ikamet eden ve üretim kollarında çalışan, dayanışma ve doğrudan eylem yöntemleriyle kendi toplulukları içinde adil bir yaşam kurma çabasının özneleri olarak nitelendirir. Eserde temel vaka çalışmaları olarak Güney Yarıküre ülkeleri dikkate alınmış, 2009 krizi sonrası ortaya çıkan Kuzey ve Avrupa ülkelerindeki işgal hareketleri ile bağlantılı olarak tarif edilmemiştir. Ness 20. yüzyıl Avrupası ve Kuzey Amerika'sında seri üretim sektörlerinde açığa çıkmış olan emek hareketlerinin esin kaynağı olan dayanışmayı ve güçlü mücadele mirasını bugünün dünyasında Güney Yarıküre ülke işçilerinin taşıdığını iddia etmektedir.

Direnış Merkezleri

Ness eserinin üç, dört ve beşinci bölümlerinde vaka çalışmalarına odaklanarak Güney Yarıküre ülkelerinde yaşanan neoliberal dönüşümleri ve sınıf mücadelelerini yakından inceliyor. Küresel emek göçünün yoğun bir şekilde geliştiği bu ülkelerde, devletin ve uluslararası sermayenin baskısı altında kalan işçi sınıfının yarattığı yeni mücadele dinamikleri küresel emek hareketi açısından önemli deneyimler içermektedir. Bütünüyle güvencesiz ve tedirgin bir hayat süren yeni

endüstri proletaryasının aynı zamanda kapitalizm karşıtı mücadele ve dayanışma konusunda yeni bir umudu canlandırması kitabın önemli bir vurgusudur.

Hindistan

Hindistan'da hükümet neoliberal politikaları uyguladıkça, çokuluslu firmalar kesin bir itaatkarlık talep etmektedir. Hükümet çokuluslu şirketlerin programları çerçevesinde güvencesiz işçilere ağır sömürü koşullarını dayattıkça, ülkenin sanayi kuşağında yeni bir sınıf mücadelesinin de ortaya çıkmasına vesile olmaktadır. Ayrıca Hindistan'ın genç ve güvencesiz yeni sanayi proletaryası sınıf mücadelesinde yeni örgütlenmelerin oluşmasına bu sayede öncülük etmektedir.

Ness eserinde Hindistan özelinde gelişen otomobil ve imalat sektörünü ve bu alanda ortaya çıkan işçi militanlığını, çokuluslu şirketlere ve devlet güdümünde şekillenmeye çalışan eski tip sendikal örgütlenmelere verilen net bir cevap olarak nitelendirmektedir. Hindistan'ın Yeni Delhi, Chennai, Pune ve Ahmedabad civarlarındaki temel sanayi kuşağında sınıf mücadeleleri hızlı bir şekilde gelişirken buna bağlı olarak da yeni sendikalar işçi militanlığının önderliğinde kurulup serpilmektedir. Ness eserinde Maruti Suzuki ayaklanmasını ve mücadelesini tüm bu gelişen isyanların ortak bir çatı altında toplandığı en büyük başkaldırı olarak değerlendirmektedir. Uluslararası imalat firmalarının taşeronluğunu üstlenen özel şirketler sendikaları sınırlamaya çalıştıkça, sanayi kuşağında ve serbest üretim bölgelerinde işçilerin çıkarlarını temsil etmeyi amaçlayan bağımsız sendikalar kurulmaktadır. Hindistan'da işçiler ile yönetim arasındaki sınıfsal çatışma imalat sanayiinde hız kazanmışken, eski tip merkezi sendikalar emeğin hakları konusunda gün geçtikçe mevzi kaybetmektedir. Ness'e göre Hindistan'da hakim sendikalar şu sebeplerden ötürü işçilerin sorunlarını çözmekten acizdir: Üretim bölgelerinde çalışan işçilerin çalışma koşullarından habersiz oluşu, işçileri genellikle cinsiyet ve yaş temelinde ayıran sözleşme sisteminin değiştirilmesi noktasındaki çekingen tavırlar ve sendikaların devletin baskısı karşısında sürekli olarak geri adım atması ve hakim politikalara boyun eğmesi. Bu durum işçilerin kendi demokratik özyönetimlerine dayanan yeni bağımsız sendikaları kurmasında önemli bir etkidir.

Endüstriyel üretimin küresel ölçekte hızla büyümesi, Hindistan'daki imalat işçilerini küresel emek gücünün merkezine yerleştirmiş durumdadır. 21. yüzyılın yeni emperyalizmi, yoksulluk ve güvencesizliğe, devletin işçilere yönelik baskısının ve şiddetinin tırmandığı Guragon gibi kentler, Hindistan'da yeni sınıfsal mücadelelerinin filizlenip serpildiği yerler olmuştur. Guragon kentinin yeni sanayi proletaryası Maruti ayaklanması gibi isyanlara öncülük etmiştir. Yeni sanayi proletaryası yeni mücadele dinamiklerinin ortaya çıkmasına öncülük etmiş, 2000'li yılların ortasına doğru Maruti Suzuki Emekçileri Sendikası ve Otomobil işçileri Emek Dayanışma Topluluğu gibi yeni sendikal yapılar ve taban örgütlenmeleri ortaya çıkmıştır. Guragon'da yer alan Maruti Suzuki İşçileri Sendikası, Hindis-

tan'da yer alan mevcut sözleşme sistemini reddedip tüm işçilere eşit statü verilmesini talep ederek, işçilerin arasındaki ayrımlara dayanan Hint üretim modeline meydan okumasını Ness eserinde yeni dönem mücadele aygıtlar aracılığıyla eski merkezi sendikal yapılara karşı verilmiş bir cevap olarak nitelendirir.

Ness eserinde yeni kuşak işçi sınıfının devlet ve sermaye ile olan mücadelesinde, devletin olağanüstü müdahalesinin nasıl yoğunlaştığına da dikkat çekmektedir. Hindistan'daki kolluk kuvvetleri işçilerin örgütlenmesini engelleme gayretinde olan çokuluslu yatırımcıların lehine müdahalede bulunmaya her an hazırdır.

Çin

Ness, Çin'deki devlet kapitalizminin gelişimini ve işçi sınıfının yeni bir güç olarak ortaya çıkmasını iki temel etken üzerinde incelemektedir. Bunlardan birincisi Çin'i dünyadaki en büyük mal ihracatçısı yapan hızlı büyüme, devlette ÇKP ile ona bağlı kuruluşlara rakip siyasi ve ekonomik yapıların kısıtlanmasına dayalı bir bürokratik denetim mekanizmasının oluşmasıdır. Bu durum kendisi aynı zamanda Çin'e yönelik "piyasa sosyalizmi" eleştirilerinin de başında gelmektedir. İkincisi ise Çin'de ortaya çıkan sistem yabancı yatırımcılarla devlet denetimini yan yana getiren devlet kapitalizmidir. Diğer bir deyişle, yabancı yatırımcılar ile olan bağdaşlıktır.

Ness Çin'in politik ekonomisindeki üç temel değişimin işçi sınıfının yeniden ete kemiğe bürünüp, itici bir güç olmasına yol açtığını belirtir. Bu üç temel dinamik yeniden yapılandırmalarla ve özelleştirmelerle kamu sektörünün hakimiyetinin gerilemesi, özel sektörde, kırsal bölgelerden gelen göçmen işçilerin oluşturduğu işgücünün yükselişi ve yedek işçi ordusunun küçülmesi ile işçilere yönelik talebin artmasıdır.

Ness Çin'de sınıf mücadelesinin yeni dönemde iki nokta üzerinden şekillendiğini de ileri sürer. Bunlardan birincisi kırsal kesimden kent merkezlerine göç eden göçmen işçilerin durumu ve göçmen işçiler için çıkartılan Hukou sisteminin varlığıdır. Hukou sistemi kırsal kesimlerden kentlere yönelen nüfus hareketini düzenlemek üzere, göçmen işçilerinin denetlenmesi için çıkartılan bir düzenlemedir. Ve Hukou sistemi ülkede iş gücünün çoğunluğunu oluşturan kırsaldan gelen göçmen işçilerin yerleşim ve eşit çalışma hakları verecek şekilde düzenlenmemiştir. Bunun bir sonucu olarak da 1990'lardan beri Çin ekonomisinin sanayideki en önemli gücü olan göçmen işçiler, kentlerde ve iş yerlerinde ki durumlarını resmiyete kavuşturmak için devlete çağrıda bulunmakta ve protestolar düzenlemektedirler.

Ness Çin'2008 yılında kabul edilen Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ile önemli bir değişim yaşandığına dikkat çekmektedir. Ortaya çıkan yeni kanunlar ile eskiden daha ürkek davranan Çin işçi sınıfının, grevler ve açık protestolar ile birlikte idarecilere karşı doğrudan direnişe geçtiğinin altı çizilmektedir. Ness, 2008'den

2014'e dek grevlerin sayısının, özellikle ihracat kollarını tamamlayan stratejik alanlarda arttığını belirtir.

Ness Çin'in yeni ekonomik planlamasının sonucu olarak işçi eylemlerinin yoğunlaştığı alanlara dair bir farklılaşma olduğunu belirtir. Son yirmi yıl boyunca Çin'deki işçi protestolarının odak noktası kamu sektöründeki KİT'lerden, ülkenin dev üretim sektörlerine yatırım yapan çokuluslu yabancı şirketlere kaymıştır. Ness sınıf çatışmalarının başta güneydoğudaki sanayi kuşakları olmak üzere kentsel bölgelerde görüldüğünün altını çizmektedir. Güvencesiz, yerleşim hakkı kısıtlanmış genç kadın ve erkek göçmen işçilerin Çin'deki işçi militanlığının ana dinamiğini oluşturması ayrıca dikkat çekicidir.

Ness Çin özelinde işçi sınıfının yeni taban örgütlenmeleri ve alternatif sendikal modeller geliştirme çabası karşısında önemli engeller olduğunu belirtmektedir. ÇKP ve Tüm Çin İşçi Sendikaları Konfederasyonu(TÇSF) ülkede her şeye hakim konumdadır ve tüm yerel bağımsız örgütlenmelere engel olmaktadır. Bu yapılar Çin'de işçileri itaatkar ve bağımsız bir şekilde örgütlenmekten aciz topluluklar olarak görürler. Bunun yanı sıra resmi sendikaları ve aracıları bulunmayan, iş durdurma veyahut iş yavaşlatma eylemlerinin şartlarını belirleyen yasalardan yoksun olan işçiler yerel düzeylerde greve gitmekte özgürdürler. Tüm bu hakimiyet alanını genişleten sendika ve parti organlarına karşı Çin'de işçilerin, rakip bir parti veya sendika kurmadan lakin işyerlerinde ve kendi topluluklarında doğrudan mücadele vererek başarıya ulaşma şansları oldukça yüksektir. Ness ÇKP ve TÇSF'nin çalışma kanununun kapsamını göçmen işçilerle ailelerini kapsayacak bir şekilde genişletmesini, yerel yönetimleri işçilerin yüksek ücret, sosyal yardım ve çalışma koşullarıyla ilgili taleplere yanıt vermeye zorlamasını işçilerin militan ve kararlı mücadelesine bağlamaktadır.

Güney Afrika

Güney Afrika emek rejimi Apartheid öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayrılabilir. İşçilerin zorba, ırkçı işyerlerine karşı durmasıyla Apartheid rejimine son verme kavgası hem fabrikalarda hem de topluluklarda yaşandı. Fabrika zemininde zorbalığa karşı direnişin ortaya çıkıp resmileşmesi, siyahi sendikacılığın gelişimi sayesinde 1970'lerde ülke geneline yayıldı ve siyahi yerleşimlerdeki topluluklara uzandı. Bunun yanı sıra Beyazların sahip olduğu şirketlerin mal ve hizmetlerinin tüketiciler tarafından boykot edilmesi de bu mücadeleler arasındaydı.

Güney Afrika'da neoliberalizm, küresel olarak işyeri ilişkilerinin yeniden yapılanmasını da beraberinde getirmiştir. Üretimin giderek daha fazla üçüncü taraflara ya da yüklenicilere, diğer bir deyişle taşeronla yaptırılması, bu neoliberal yeniden yapılanmanın temel bir parçasıdır. Emek-sermaye ilişkilerinin, apartheid'in ırka dayalı zorbalığı ile karakterize edildiği Güney Afrika'da bu yeniden

yapılanmanın özgül etkileri olmuştur. Irkçılık hem işverenler tarafında emeğin sefaletine olabildiğince hoşgörü gösterilmesini, hem de en görünür hali madencilikte olmak üzere üretim ve yeniden üretim alanlarında işçiler üzerinde çok pratik bir denetim kurmayı amaç edinmiştir.

Ness, Güney Afrika'daki Apartheid sisteminin kaldırılmasını sağlayan temel etmenin, küresel kapitalist ekonomiye katılma ihtiyacından kaynaklandığını belirtir. Bu tez aynı zamanda birçok analizcinin görüşleri ile ortak bir noktadadır. Ticari yatırımlar belli başlı sektörlerde, özellikle madencilik ve otomobil üretiminde ekonomik büyümenin önünde engel teşkil etmiştir. Lakin 1990'da Güney Afrika ekonomisi ihracata yönelik politikalara ağırlık vermiş ve gittikçe küresel ekonomiye bağımlı hale gelmiştir. Bu tarih aynı zamanda Güney Afrika'nın neoliberal programları kabul etmeye başladığı bir dönem olarak adlandırılmaktadır. Apartheid sonrası kurulan rejim, Güney Afrika'nın siyahi çoğunluğuna siyasi alanda eşit haklar vermiş ancak eşit ekonomik haklar tanımamıştır. Ness eserinde ortaya koyduğu analizlerde, Güney Afrika'da ekonomik alanda özel bir öneme sahip olan madencilik ve imalat sektöründe çalışan işçi sınıfının ücretlerinde kayda değer bir artışın yaşanmadığına dikkat çekmektedir.

Ness Güney Afrika'daki korporatist sistemin, başta madencilik ve imalat sektörlerindeki işçi sınıfının çıkarlarını temsil etmediğini belirtmektedir. Güney Afrika'nın en önemli sendikal federasyonu COSATU, Apartheid rejimi sonrası dönemde siyasal alana hakim olmuş olan Üçlü İttifak'ın denetimine girmiş bulunmaktadır. Bu ittifak çokkatmanlı bir ücret sistemini yaratmış sözleşmeli emek düzenlemelerine izin veren neoliberal politikalara destek vermiştir.

Sonuç

Ness eserinde postmodern tartışmaların bir neticesi olan, gerek sağ gerek sol cenahta, işçi sınıfının ortadan kalktığı ve geleneksel Marksizme ait emek anlayışının artık geçersiz olduğu tezini ortaya koyduğu veriler ile çürütmektedir. Bunun yanı sıra eserinde 21. yüzyıl'da işçi sınıfının yapısında yer alan değişim ve mücadele imkanlarına dair önemli tartışmaları serimlemektedir.

İşçi sınıfının nüfus olarak yoğunluğunun Güney Yarıküre'ye taşındığı ve burada küresel bir işçi sınıfının varlığının ortaya çıktığı Ness'in temel önermelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Üçüncü Dünya'daki işçilerin emekgücünün ucuzlaması sayesinde Güney Yarıküre'de ucuz metallerin üretimi ve imalatı, Kuzey Yarıküre'deki konforlu hayat tarzlarını desteklemektedir.

Ness'in yeni küresel işçi sınıfının içerisinde yer alan göçmen işçilik konusunda ortaya koyduğu analizler de bir oldukça önemlidir. Bugün Güney Yarıküre'deki sanayileşme, geçmiş 19. ve 20. yüzyıllarda Avrupa ve Kuzey Amerika kıtalarındaki benzer bir şekilde ilerlemektedir. Ayrıca Güney Yarıküre'nin güvencesiz emekçileri kırsal kesimden sanayi bölgelerine göç eden ve buralarda marjinalleşen göçmen işçilerden oluşmaktadır. Ness bu dönem göçmen işçiliğinin küresel

sanayi politikalarının bilinçli bir tercihi olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü Ness'e göre Güney Yarıküre'de göçmen işçilerin istihdam edilmesi, şirketlerin yedek iş gücünü arttırıp ücret oranlarını azaltmaya dönük bir stratejidir. Göçmen işçilerin özel olarak tercih edilmesinin bir diğer nedeni ise, yeni gelen göçmen işçilerin sendika vb. Haklardan mahrum olması ve bunun neticesinde iş verenlerin iş yerlerinde otoriter bir denetim kurmasını kolaylaştırmasıdır.

Tüm bu önemli verilere ve görüşlere rağmen Ness önemli bir ayrıntıyı gözden kaçırmaktadır. Küresel işçi sınıfının varlığından ve militan yapısından bahsederken, Ness uluslararası emek hareketinin ve dayanışmasının ortaya çıkabilmesi noktasında günümüz Avrupa kıtasını ve diğer ülke deneyimlerini es geçmektedir. Ness 2008 ekonomik krizi ve bunun sonucunda açığa çıkan işgal eylemlerini, bugünün Güney Yarıküre'sinde açığa çıkan işçi hareketliliği ile bağdaştırmaktadır. Oysa ki 2008 krizi ardından Avrupa ülkelerinde yaşanan Avro bölgesi krizi ve bunları takiben gelişen protestoların ortak özelliği sınıfsal bir karaktere dayanmasıdır. Güney Yarıküre dışında da dünya genelinde sınıf mücadeleleri sürmektedir. İrili ufaklı bir çok ülkede işçiler güvencesizliğe karşı harekete geçmiş durumdadır. Güney Yarıküre'nin hakim emek rejimi olan taşeronlaştırma ve kayıt dışı çalıştırma, bugün başta Avrupa olmak üzere bir çok Kuzey Yarıküre ülkesinde de geçerli durumdadır. Kısacası emek sömürüsü tüm dünya geneline yayılmış vaziyettedir. Ness'in küresel işçi sınıfının varlığı ve mücadelesi noktasında Güney ülkelerindeki deneyimlere odaklanması bugünün dünyasında sınıf mücadelesinin önemini kavranması açısından şüphesiz önem taşımaktadır. Lakin uluslararası işçi sınıfı mücadelesinin küresel güç olarak kavranılabilmesi, tüm dünya genelinde yaşanan sınıf mücadelelerinin imkan ve olanaklarını bir bütün olarak anlamlandırabilmek ile mümkün olacaktır.

Kaynakça

Immanuel Ness, Güneyin İsyanı: *Küresel İşçi Sınıfının Gelişi* (çev. A. Emre Pilgir), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2018.

Leo Panitch, Greg Albo, Vivek Chibber, *Sınıflar Dönüşürken (Socialist Register)*, (çev. T. Öncel), İstanbul: Yordam, 2017.

